

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

23 червня 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2023

Оргкомітет конференції:

Голова:

Швець Д.В., ректор державного університету, доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України

Заступник голови:

Корнієнко М.В., проректор державного університету, доктор юридичних наук,
професор

Члени оргкомітету:

Пишна А.Г., завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат
юридичних наук, доцент;

Тетерятник Г.К., завідувач кафедри кримінального процесу, доктор
юридичних наук, професор;

Конопельський В.Я., завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, професор;

Горошко В.В., завідувач кафедри криміналістики та психології, кандидат
юридичних наук, доцент;

Ковальова О.В., професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
кандидат юридичних наук, доцент;

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи,
кандидат юридичних наук.

Статті друкуються в авторському варіанті.

Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

Захист прав дитини в умовах військової агресії : матеріали Міжнародної
З-38 науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 червня 2022 р.). – Одеса :
Видавництво «Юридика», 2023. – 316 с.

ISBN 978-617-8263-53-9

САЙТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Коваль І. І.

*курсант 310 взводу, факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми полягає в тому, що Україна як будь-яка правова держава зобов'язана захищати права та свободи дітей, але в даний період вона знаходиться у стані війни з РФ, тому в Україні існує проблема повної реалізації механізму захисту прав дитини. Діти в умовах збройного конфлікту захищаються нормами міжнародного гуманітарного та національного права. Однак права дітей в Україні в більшій чи в меншій мірі порушені. За офіційною інформацією дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну загинула 501 дитина і ще майже тисяча дістала поранення. Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Справжня цифра, ймовірно набагато вища, а втрати для постраждалих сімей-неймовірні.

Українські вчені, такі як О. І. Вінгловська, С. П. Індиченко, С. П. Коталейчук, Н. М. Крестовська, Е. М. Лібанова, О. В. Марцеляк, Н. М. Оніщенко, С. О. Сунегін, Л. Б. Тарасенко, досліджували правовий статус дітей в сучасних умовах окремі питання захисту дітей під час бойових дій. Проте дослідження проблем захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні є надзвичайно актуальним, оскільки діти є найбільш вразливою категорією громадян.

Конвенція ООН про права дитини у ст. 1 визнає дитиною кожну людську істоту до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом повноліття не настає раніше [1].

Згідно Закону України «Про охорону дитинства» дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій або збройних конфліктів – це

дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні (ст. 1) [2].

Отже, за загальним правилом, дитиною є особа до досягнення нею повноліття.

Держава повинна забезпечувати дитині всі права. Загальна декларація прав дитини визначає, що дитина має бути наділена всіма правами. Ці права мають мати усі діти незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або інших обставин, що стосуються самої дитини чи її сім'ї. Дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і можливості розвиватися фізично, розумово, морально, духовно, соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності. При ухваленні з цією метою законів основною метою має бути найкраще забезпечення інтересів дитини [3].

Відповідно до закону України «Про охорону дитинства», кожна дитина має право на: життя та охорону здоров'я (ст. 6), на ім'я та громадянство (ст. 7), на достатній життєвий рівень (ст. 8), на вільне висловлення думки та отримання інформації (ст. 9), на захист від усіх форм насильства (ст. 10), на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків (ст. 11), на контакт з батьками, які проживають окремо (ст. 15), на майно (ст. 17), на житло (ст. 18), на освіту (ст. 19), на працю з 16 років, як виняток, після досягнення 15 років, якщо це не завдає шкоди їх здоров'ю і навчанню за згодою одного з батьків або особи, яка замінює батьків (ст. 21), на зайняття підприємницькою діяльністю (ст. 22), на об'єднання в дитячі та молодіжні організації (ст. 23) та багато інших. Такі права є загальними. До особливих прав належать: право на особливий захист прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, право на утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та безпритульних дітей (ст. 24), право на соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ст. 25), право на захист дітей з інвалідністю та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку (ст. 26) [4].

Очевидно, що права дитини під час війни порушуються, російська федерація забирає у дітей безтурботне дитинство та порушує різні права. Така проблема існує як для дітей у зоні окупації чи бойових дій, так і для тих, хто живе у відносно «спокійних» частинах України, тому

що зруйновано багато об'єктів медичної інфраструктури; утруднений доступ до медичних засобів; медперсонал зі збільшеним робочим навантаженням і ускладненим доступом до дітей, через бойові дії не може надавати їм якісних і своєчасних медичних послуг [5].

Діти народжуються в складних умовах, немовлята помирають. Діти, які довго перебувають у бомбосховищах, не завжди мають належне харчування, питну воду та санітарно-гігієнічні умови. Через відсутність сонячного світла у дітей розвиваються хвороби. У дітей з закладів інституційного догляду, які знаходяться у місцях бойових дій є проблеми з централізованим забезпеченням ресурсами та запасами.

Російські військові вчиняють злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Наприклад, у місті Буча російські окупанти згвалтували одинадцятирічного хлопчика тощо [6]. Відомо про випадок, коли російський військовий згвалтував немовля, знявши це на відео – про це згадував Президент Володимир Зеленський у своєму зверненні до Литви [7]. Крім завданої дитині шкоди, цю ситуацію можна класифікувати і як злочин щодо використання дітей у порнографічних матеріалах. Існують також випадки завдання психічних травм через скоєння сексуальних злочинів на очах у дітей, зокрема коли жертвами згвалтування є рідні дитини.

Росіяни порушують право на освіту, визначене ст. 28 Конвенції ООН про права дитини. Освіта має бути доступною і безпечною. Однак зруйновані школи, дитячі садочки, інші заклади середньої та вищої освіти.

В умовах активної війни навчання, зазвичай, не є пріоритетним завданням, адже великих зусиль діти та їхні батьки докладають до того, щоб просто вижити. Існують проблеми доступу й до дистанційної освіти з низки причин, а в окупованих населених пунктах росіяни примусово змінюють навчальні програми на власні пропагандистські. З освітою в евакуації також є проблеми. Так, у випадку вимушеного переселення по Україні потрібен час на оформлення в той чи інший навчальний заклад або матеріальне забезпечення для дистанційної освіти. За кордоном до цих перешкод додається мовний бар'єр та можливі загальні труднощі з адаптацією до нового середовища, відмінностей у навчальних програмах та інші.

У дітей порушено право на фізичне і психічне відновлення, визначене ст. 39 Конвенції ООН про права дитини. Це особливо стосується дітей, які зазнали

катувань, принижень, експлуатації чи будь-якого насильства. У місцях окупації і активних бойових дій неможливі комфортні умови для психічного відновлення дітей і систематично надавати

психологічну підтримку. Тому проблеми у сфері психічного здоров'я можуть мати довгострокові наслідки, спричинити ПТСР, депресію, фобії внаслідок побачених подій і проявитися не одразу.

Росіяни викрадають і примусово вивозять дітей, чим порушують ст. 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення підчас війни. Це загрожує незаконному усиновленню українських дітей російськими громадянами. Ця політика спрямована на примусову русифікацію і руйнування української ідентичності дитини. Депортованих відправляють у віддалені та депресивні регіони Росії, вилучають українські документи, особисті речі і засоби зв'язку, натомість видають документи, які забороняють залишати ці регіони протягом двох років. Під час депортації діти вимушені проходити через фільтраційні табори, перебуваючи там у часто шкідливих для здоров'я умовах. Крім депортації у рф і Білорусь, існує ризик торгівлі та викрадення дітей, подальша доля яких невідома. Це ускладнює пошук і повернення українських дітей.

Згідно з викладеним, можна зробити висновок, що рф порушує права дітей своїми діями, включаючи використання заборонених засобів війни, вербування та використання дітей у війні, вбивства та каліцтва дітей, сексуальне насильство та інші кримінальні правопорушення.

Національне та міжнародне законодавство передбачає механізми захисту прав дітей під час воєнних дій, але їх реалізація може бути ускладнена, якщо одна зі сторін не виконує своїх зобов'язань. Українська влада та народ України, міжнародна спільнота та санкції «запустили» механізм захисту прав дітей, включаючи програми допомоги та можливості роботи і проживання за кордоном, а також уряди інших країн надають українцям тимчасові притулки, медичну допомогу та організовують заняття для дітей. Тому тільки разом ми зможемо подолати спільного ворога та захистити цвіт нашої нації.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
3. Декларація прав дитини прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

5. Війна. Злочини Росії проти українських дітей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3707364-voenni-zlocini-rosii-proti-ukrainskih-ditej-opriludnenna-dokaziv.html>

6. Денісова Л. Л. «Прив'язали до стільця, щоб дивилася»: у Бучі окупанти згвалтували 11-річного хлопчика на очах у мами. URL: <https://tsn.ua/ato/priv-yazali-do-stilcy-schob-divilasya-u-buchi-okupanti-zgvaltuvali-11-richnogo-hlopchika-na-ochah-u-mami-2032408.html>

7. Володимир Зеленський. Гвалтували немовлят. Звернення Зеленського до парламенту Литви та народу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Yg7x52DKCHU>

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: АДМІНІСТРАТИВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ <i>Зінченко Д., Гопко Д. О., Джафарова О.В.</i>	102
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДІТЕЙ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ <i>Іващенко В. О.</i>	106
РОЛЬ ДОКАЗІВ У ДОВЕДЕННІ ОБСТАВИН БАГАТЬОХ КРИМІНАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ СКОЄНИХ РОСІЄЮ ПРОТИ ДІТЕЙ В УКРАЇНИ <i>Кабакчей І. А., Марченко О. А.</i>	110
ПРОБЛЕМА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ <i>Кабакчей І. А., Пасько О. М.</i>	114
ВІДМЕЖУВАННЯ «ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ» ВІД «ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ <i>Кабакчей І. А., Резніченко Г. С.</i>	117
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ПІД ЧАС ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ <i>Кісельов М. О., Карагіоз Р. С.</i>	120
РОЛЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ У ЗАХИСТІ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ <i>Кісельов М. О., Марченко О. А.</i>	124
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНИ <i>Коваль І. І., Чекмарьова І. М.</i>	127
ОБОВ'ЯЗКОВА ЕВАКУАЦІЯ В ПРИМУСОВИЙ СПОСІБ ДІТЕЙ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ <i>Ковальова О. В.</i>	131
ГНОСЕОЛОГІЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ <i>Корнієнко М. В.</i>	135
ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЮВАНИХ ДІТЬМИ <i>Косовський С. О., Пасько О. М.</i>	138
ВИКРАДЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ <i>Кравченко А. В., Кулик Л. М.</i>	141
ЗАСТОСУВАННЯ «ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ» ПРИ ОПИТУВАННІ ДІТЕЙ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПОТЕНЦІАЛ <i>Кравченко А. В., Пасько О. М.</i>	144